

Тема: Ефективність використання основних виробничих фондів

Ефективність використання основних виробничих фондів та їх вплив на кінцеві результати виробництва значно залежать від характеру руху цих фондів як авансованої вартості в умовах конкретного підприємства, а також від їх фізичного стану. Кількісно характер руху основних виробничих фондів визначається за допомогою низки показників. Найважливішим серед них є коефіцієнт (швидкість) обороту, що визначається як відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості або період обороту як зворотне співвідношення цих величин. У сільськогосподарських підприємствах ці показники за останні роки становили відповідно 0,0476 і 21 рік.

Швидкість обороту основних виробничих фондів з розвитком науково-технічного прогресу і впровадженням його результатів у виробництво має тенденцію до підвищення. Незважаючи на те, що можливості для прояву цієї тенденції в сільському господарстві (порівняно з іншими галузями народного господарства) звужені, все ж чимало аграрних підприємств досягають високої швидкості руху авансованих ресурсів, що позитивно позначається на результатах їх господарювання. Адже маса продукту, виробленого за певний період, дорівнює його розміру, одержаному протягом одного обороту, помноженому на число таких оборотів.

Аграрним підприємствам важливо своєчасно скористатися досягненнями науково-технічного прогресу у фондоутворюючих галузях першої сфери АПК, результатом якого є створення нової техніки з більш коротким строком експлуатації як важливої умови врахування темпів її морального зношення. Швидкість обороту основних фондів, таким чином, з переходом до нових конструкцій у фондоутворюючих галузях із кожним черговим циклом технічного переозброєння має тенденцію до зростання. Скорочення тривалості вказаних циклів веде до збільшення швидкості обороту основних фондів, а отже, до швидшого перетворення цих авансованих ресурсів у спожиті, тобто втілення їх в заново створений продукт. Для характеристики руху основних фондів використовують і такі показники:

коефіцієнт зростання (K_z) — відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року;

коефіцієнт вибуття (K_v) — відношення вартості вибутих за звітний рік основних засобів до суми всіх основних засобів на початок року;

коефіцієнт оновлення (K_o) — відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець року). Між даними показниками існує тісний взаємозв'язок. Очевидно, що $K_z > 1$ за умови, коли $K_o > K_v$, і навпаки. Якщо сума вибутих фондів дорівнюватиме сумі заново введених, то $K_z = 1$;

коефіцієнт сукупного відтворення ($K_{св}$) — відношення вартості основних засобів, що надійшли протягом року, до первісної вартості всіх основних засобів на початок року. Цей показник дає змогу судити про те, яка частка нововведених основних засобів використана на просте відтворення, а яка — на розширене. Він акумулює в собі значення коефіцієнта вибуття (K_v) і приросту ($K_{пр}$). У формалізованому вигляді зв'язок між цими коефіцієнтами можна подати так:

$$K_{св} = K_{в} + K_{пр}; \quad (1)$$

$$K_{пр} = \frac{ОФ_{кр} - ОФ_{пр}}{ОФ_{пр}}, \quad (2)$$

де $ОФ_{кр}$ і $ОФ_{пр}$ — основні фонди відповідно на початок і кінець року.

Для того щоб переконатися в існуванні такого зв'язку, розглянемо випадок, коли основні фонди, що надійшли протягом року ($ОФ_{н}$), більші за основні фонди, що вибули протягом року ($ОФ_{в}$). Оскільки $ОФ_{н} > ОФ_{в}$, то $ОФ_{кр} > ОФ_{пр}$.

Отже, виходячи з формули визначення $K_{пр}$, цей показник буде більшим нуля. Звідси:

$$K_{в} + K_{пр} = \frac{ОФ_{в}}{ОФ_{пр}} + \frac{ОФ_{кр} - ОФ_{пр}}{ОФ_{пр}}. \quad (3)$$

Оскільки $ОФ_{кр}$ можна записати виразом $ОФ_{кр} = ОФ_{пр} + ОФ_{н} - ОФ_{в}$, то вираз (3) набуде вигляду:

$$K_{в} + K_{пр} = \frac{ОФ_{в}}{ОФ_{пр}} + \frac{ОФ_{пр} + ОФ_{н} - ОФ_{в} - ОФ_{пр}}{ОФ_{пр}} = \frac{ОФ_{н}}{ОФ_{пр}}.$$

$$\text{Отже, } K_{в} + K_{пр} = \frac{ОФ_{н}}{ОФ_{пр}} = K_{св}.$$

За умови, що $ОФ_{н} = ОФ_{в}$, коли забезпечується лише просте відтворення основних фондів, $ОФ_{кр} = ОФ_{пр}$, а $K_{пр} = 0$.

Таким чином,

$$K_{в} + K_{пр} = \frac{ОФ_{в}}{ОФ_{пр}} + 0 = \frac{ОФ_{в}}{ОФ_{пр}} = \frac{ОФ_{н}}{ОФ_{пр}} = K_{св}.$$

Математичний аналіз випадку, коли відбувається звужене відтворення основних засобів, також підтверджує існування даної залежності (детальніше про це див.: Андрійчук В. Г., Боброва О. Г. Обґрунтування методики оцінки процесу відтворення основних фондів // Агроінком. — 1999. — № 7).

Таким чином, при аналізі коефіцієнта $K_{св}$ потрібно брати до уваги, що в умовах розширеного відтворення, коли $K_{пр} > 0$, коефіцієнт вибуття характеризує рівень оновлення основних засобів, а коефіцієнт приросту — рівень їх розширеного відтворення. За умов звуженого відтворення основних засобів $K_{св}$ акумулює в собі негативний вплив коефіцієнта приросту і відображає фактичний рівень оновлення основних засобів. Різниця між $K_{в}$ і $K_{св}$ відображатиме відносну потребу в основних засобах, за якої буде досягнуто їх просте відтворення. Якщо на підприємстві забезпечується лише просте відтворення, то $K_{св} = K_{в}$ і, таким чином, коефіцієнт сукупного відтворення відбиватиме лише рівень оновлення основних засобів.

Про стан основних виробничих фондів можна судити з двох показників: коефіцієнта зношення ($K_{з}$ — відношення суми зношення до первісної вартості основних засобів) і коефіцієнта придатності ($K_{п}$ — частка від ділення первісної вартості засобів за мінусом усієї суми зношення на їх первісну вартість). Цей показник можна визначити і так: $K_{п} = 1 - K_{з}$. Чим вищий коефіцієнт придатності і менший коефіцієнт зношення, тим кращі умови має підприємство для більш раціонального використання основних засобів.

В умовах ринкових відносин особливої актуальності набуває питання підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів. Аграрним підприємствам важливо знати, якою ціною виробляється валовий продукт, скільки авансованих засобів, у тому числі основних фондів, брало участь у його створенні. Відповідь можна дістати, визначивши такі економічні показники:

Фондовіддача — відношення вартості виробленої продукції до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення. В умовах інфляції, коли швидкими темпами зростають ціни на знаряддя праці, а також вартість капітального будівництва, цей показник доцільно визначати за товарною продукцією, оціненою в поточних цінах реалізації. Розрахована таким способом фондовіддача, хоч і не повністю, але все ж об'єктивніше характеризує економічну ефективність використання основних виробничих фондів, ніж валова продукція, що оцінюється в порівнянних цінах.

По аграрних підприємствах фондовіддача основних виробничих фондів істотно коливається, що пов'язано з різним рівнем господарювання, неоднаковою оснащеністю їх цим ресурсом, різним співвідношенням його складових елементів, ступенем придатності та ін. Шукаючи резерви зростання фондовіддачі (Іф від), слід пам'ятати, що з економічного погляду вона знижується тоді, коли темпи збільшення продукції нижчі за темпи підвищення фондооснащеності виробництва, тобто $I_{вп} < I_{ф ос}$. При цьому зниження фондовіддачі завжди супроводжується перевищенням темпів підвищення фондоозброєності (Іф оз) над темпами зростання річної продуктивності праці (Іпп), тобто $I_{ф оз} > I_{пп}$. Ця закономірність є наслідком математичної залежності, відповідно до якої $I_{пп} = I_{ф оз} \cdot I_{ф від}$. Звідси $I_{ф від} = I_{пп} : I_{ф оз}$. Із цього співвідношення випливає, що фондовіддача зростає лише тоді, коли темпи підвищення продуктивності праці випереджають темпи збільшення її фондоозброєності.

Фондомісткість — це зворотний показник фондовіддачі, тобто $F_m = 1 : I_{ф від}$. Він указує, скільки було використано основних виробничих фондів для виробництва однієї гривні продукції. Із завершенням комплексної механізації та автоматизації виробництва, що можливо за стабільного розвитку економіки, будуть створені об'єктивні передумови для зниження фондомісткості виробництва, а значить, і для підвищення фондовіддачі.

Інтегральний показник фондовіддачі визначається за формулою:

$$I_i = \sqrt{I_{ф від} \cdot I_{вп}},$$

де Іф від — індекс фондовіддачі, що розраховується діленням показника фондовіддачі у звітному періоді на базовий; Івп — індекс валової (товарної в поточних цінах) продукції. Він обчислюється діленням цього виду ефекту з гектара сільськогосподарських угідь у звітному році на даний показник у базовому році. Застосовувати інтегральний показник фондовіддачі доцільно для оцінки рівня ефективності використання основних виробничих фондів у динаміці за умови, коли їх фондовіддача знижується. Тенденція до зростання інтегрального показника фондовіддачі свідчатиме про позитивні зрушення у використанні цього ресурсу, і навпаки — тенденція до зниження його ставить перед підприємством невідкладні завдання щодо залучення наявних резервів використання техніки, продуктивної худоби, транспорту тощо.

Умовний строк окупності визначається як частка від ділення середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення на операційний прибуток підприємства, одержаний від основної діяльності. Потрібно домагатися, щоб цей

показник був якомога меншим і не перевищував кількості років, за які окуповуються капіталовкладення відповідно до діючої банківської процентної ставки.

Поліпшення використання основних виробничих фондів означає, що за тієї самої їх величини збільшується виробництво продукції, зростає маса чистого прибутку або коли темпи збільшення цих видів ефекту випереджають подальше підвищення фондооснащеності виробництва.

Важливим напрямком поліпшення використання виробничих ресурсів є встановлення оптимального співвідношення між основними й оборотними фондами з урахуванням виробничого напрямку підприємств, ступеня розвитку головної галузі і досягнутого ними рівня фондооснащеності основними виробничими фондами.

Нестача оборотних фондів, особливо кормів, пального, добрив, отрутохімікатів, запасних частин тощо знижує ефективність використання основних фондів, негативно відбивається на кінцевих результатах господарювання. З іншого боку, недостатній рівень забезпеченості знаряддями праці не дає змоги раціонально використовувати предмети праці, що також погіршує результати виробництва.

Істотного підвищення фондовіддачі можна досягти завдяки вдосконаленню структури основних виробничих фондів. Збільшення вартості більш активних засобів у розрахунку на одиницю вартості менш активних (пасивних) засобів до оптимального рівня значно підвищує ефективність використання знарядь праці. Важливо встановити раціональне співвідношення між силовими і робочими машинами. При нестачі сівалок, плугів, культиваторів, борін, інших робочих машин і знарядь неможливо раціонально використовувати тракторний парк, так само як неможливо ефективно використовувати і названу техніку, коли підприємство недостатньо забезпечене силовими машинами.

Кращих результатів досягають ті підприємства, які своєчасно технічно переозброюють виробництво, замість застарілої, впроваджують нову техніку, більш продуктивну й економічну. Особливе значення для поліпшення використання основних виробничих фондів і підвищення ефективності виробництва має застосування нових технологій вирощування сільськогосподарських культур, утримання худоби і переробки сільськогосподарської сировини. Необхідно поглиблювати спеціалізацію і комбінування виробництва, впроваджувати прогресивні форми організації й оплати праці, підвищувати кваліфікацію кадрів та їх відповідальність за раціональне використання закріпленої за ними техніки.

На сучасному етапі (2002 р.) із становленням організаційних форм господарювання на селі, що функціонують на засадах приватної власності, створено об'єктивні умови для раціональнішого використання основних засобів. Справжній власник не допустить, щоб його техніка, будівлі, споруди, транспорт використовувалися нераціонально. В цих умовах для подальшого поліпшення використання основних засобів, насамперед техніки, важливо створити добре розвинуту систему технічного обслуговування на базі дилерських пунктів, проводити ремонтно-обслуговуючі роботи лише на основі об'єктивної оцінки фактичного технічного стану машин та їх вузлів, здійсненої в процесі їх періодичного діагностування.

З виникненням у результаті аграрної реформи значної кількості аграрних формувань відносно малих розмірів (фермерських господарств, ТОВ, особистих господарств з приєднаними земельними ділянками (паями), що функціонують без створення юридичної особи) важливо розвивати міжгосподарське використання технічних засобів, які є одноосібною чи спільною власністю. Завдяки такій формі використання техніки зростає

рівень її завантаженості і як наслідок зменшуються постійні витрати на одиницю робіт. Це економічно вигідно власнику техніки, оскільки, крім додаткового джерела доходу за надану в користування техніку, знижується собівартість механізованих робіт у його господарстві. Економічно вигідно це і користувачам техніки, оскільки малим підприємствам значно дорожче обходиться купівля і використання власних технічних засобів порівняно з їх підрядом чи орендою

Домашнє завдання:

- 1) Записати тему в зошит.
- 2) Написати реферат на тему : «Шляхи підвищення ефективності використання виробничих фондів»

Виконанні завдання приносите в наявності .